

- 2 Főként az OMKDK és KGMTI, az Országgyűlési Könyvtár, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára, a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára.
- 3 Közismertebb nevén: az Ombudsmani Hivatal.
- 4 Országos Igazságszolgáltatási Tanács Hivatala
- 5 Sándor Gertrud: Adatok és tények a bírósági jogi szakkönyvtárakról. Javaslat a megyei bíróságokon működő könyvtárak, könyvgyűjtemények kezeléséhez, működéséhez. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 1998. 8. sz. 3–12. p. (A Bírósági Könyvtárosok I. Országos Találkozója, Zalaegerszeg, 1998. Rendező: Zala Megyei Bíróság dr. Degré Alajos Jogi Szakkönyvtára)
- 6 Sándor Gertrud: A bírósági könyvtárak Magyarországon 1998–2003. A Bírósági Könyvtárosok II. Országos Konferenciája. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2004. 10. sz. 39–45. p.
- 7 http://videotorium.hu/hu/contributors/details/275,Sandor_Gertrud
http://videotorium.hu/hu/recordings/details/718,Magyar_Birosagi_Konyvtari_Rendszer
- 8 Az MKE Jogi Szekció szervezeti és működési szabályzata, 3. bek.
- 9 E cél megvalósítása érdekében eddig két előadást szerveztünk. A szekcióalakítást előkészítő budapesti fórumon, 2011. január 28-án hangzott el Darák Péter, a Legfelsőbb Bíróság bírójának „A Jogi szekció létrehozásának előnyei a bírósági ítélkezés tükrében” című áttekintése a felhasználói szokások, szükségletek tipizálásáról, továbbá Pataki Gábor, az OITH MBA TDK könyvtárvezetője számolt be az Akadémia és a Magyar Bírósági Könyvtári Rendszer kapcsolatáról, az informatikai és könyvtári fejlesztések történetéről és eredményeiről.
- 10 Schenk Borbála szerkesztő és Bázing Zsuzsanna ügyvezető igazgató, Dialóg Campus Kiadó: Kiadók és könyvtárak együttműködése a szakkönyvek digitalizálásában
- 11 Karoliny Eszter, MKE Pécsi és Baranyai Szervezet, MKE Jogi szekció: EU elnökség – magyar elnökség
- 12 – <http://mke.info.hu/groups/jogi-szekcio/>

Gerencsér Judit–Haraszi Pálné–Sándor Gertrud

Esélyegyenlőséget biztosító eszközök a könyvtárakban

Olyan társadalmat szeretnénk, ahol minden könyvtárlátogató egyenlő eséllyel és méltósággal tudja érvényesíteni emberi jogait. Megkülönböztetett figyelmet kell kapniuk azoknak a hátrányos helyzetű könyvtárhasználóknak, akik nem tudják az egészségesekkel azonos feltételekkel használni a könyvtárak szolgáltatásait.

A fogyatékkal élő emberek esélyegyenlőségének megteremtéséért akadálymentesítene minden közintézményt, olyan feltételeket alakítanak ki az élet és a működésük minden területén, amelyek elősegítik, hogy a hátrányos helyzetű emberek is élhessenek azokkal az emberi jogokkal, amelyek éppúgy megilletik őket, mint a társadalom bármely tagját. Joggal remélhető, hogy a hosszú és eredményes múltra visszatekintő hazai esélyegyenlőségi koncepció új lendületet kaphat az informatika szukcesszív fejlődése révén.

A hátrányos helyzet kialakulását a testi, érzékszervi, mozgásszervi hiányosságok mellett a szociális és mentális problémák is előidézhetik. Ide kell sorolnunk a

tanulási nehézséggel küszködőket, szellemi vagy pszichés eredetű bántalmakban szenvedőket éppúgy, mint a deviáns magatartású vagy a lobbánékony idegrendszerű látogatókat. Hátrányos helyzetűek a társadalom perifériájára sodródott emberek is, gondolok itt a hajléktalanokra, munkanélküliekre, idősekre vagy etnikumokra és a bevándorlókra, akik nyelvismeret hiánya miatt kerülnek hátrányos helyzetbe. Míg a mentális problémákat empátiával, érzékenységgel és toleranciával enyhíthetjük, illetve kompenzálhatjuk, addig a szervi bajok esetén az eszközök és a környezet átalakítása révén tudjuk megteremteni az egyenlő esélyt.

Milyen átalakításokkal tudjuk a megfelelő életminőséget biztosítani a könyvtárba látogató hátrányos helyzetű emberek számára? A kerekesszékek közlekedéséhez, az épületbe való bejutáshoz feltétlenül szükséges rámpa kialakítása védőkorláttal, vagy olyan korlátlift, esetleg az emelőlap, amit önállóan is képes használni a sérült. Nem elhanyagolható problémát jelent a fogyatékkal élők és idősek számára a szintkülönbségek leküzdése. A mozgásban való fogyatékoság lehet egészen enyhe fokú is, de még ebben az esetben is befolyásolja az életminőséget, a komfortérzetet, ha némi változtatást hajtunk végre, például a küszöbököt el lehet távolítani, vagy a közlekedési útvonalat fel lehet festeni, nem ajánlatos a közlekedési útvonalon szőnyeget vagy bármilyen tárgyat elhelyezni; célszerű fotocellás ajtókat beépíteni. A padló és a falak színkontrasztja biztonságérzetet jelent a gyengénlátóknak, mint ahogy a megfelelő világítás megválasztása is. A közönségszolgálatára beállított pulatok, asztalok, székek ergonómikus megtervezése úgyszintén segíti a komfortérzetet. A polcok magasságát célszerű úgy tervezni, hogy azokat a kerekesszékek közlekedők is elérhessék. Egyszerű, jól olvasható feliratokkal ellátott polcok segíthetik a tájékozódást. A menekülési útvonalak jelölését eleve a gyengénlátók igényeihez kell igazítani. Az akadálymentes weblapokon való tájékoztatás és a bejáratnál elhelyezett hangos tájékoztató táblák, a lift ajtaján Braille-írással feltüntetett hívógomb vagy a liftben az emeleteket jelölő Braille-jelölések komoly segítséget jelentenek az önálló közlekedésben. Célszerű a bejáratnál elhelyezni egy kivetítőt, amin összefoglalhatjuk a könyvtári szolgáltatásokat. Fontos lehet az egészséges emberek tájékoztatása is arról, hogy ők hogyan tudják segíteni fogyatékkal élő embertársaikat. A könyvtárak berendezésének funkcionális kialakítása révén megkönnyíthetjük a használatot. A polcok, tárolószekrények, rakodófelületek elhelyezésénél az legyen az egyik legfontosabb szempont, hogy könnyen elérhetőek legyenek, és a polcok között kényelmesen lehessen kerekesszékekkel is közlekedni. A mellékhelyiségeket a legnagyobb körültekintéssel kell kialakítani. A korlátok, kapaszkodók elhelyezése a szociális helyiségekben, liftekben, közlekedőknél létfontosságú, célszerű mindkét oldalon kapaszkodókat felszerelni ezeken a helyeken.

A számítógépek használatát megkönnyíthetjük felolvasó szoftverek segítségével, szerencsére érzékszervi hiányosságban szenvedő embertársaink számára több lehetőséget is kínál a számítástechnika, a kommunikáció, illetve tanulás terén is. Lássunk néhányat közülük!

JAWS for Windows

A beszélő képernyőolvasó program segítségével a vakok is közel úgy használhatják a számítógépet, mint a látók. Sajnos, elég drága, de rendkívül felhasználó-

barát szoftver. A program gépi hangja meglepően tiszta és jól érthető, és a hang szabályozható, a beszéd paraméterei a felhasználó igényei szerint módosíthatók. Az operációs rendszer grafikus elemeit célszerű a legnagyobb méretűre állítani, és a háttér megválasztásánál a helyes kontraszt kiválasztásával könnyebben felismerhetőek lesznek az ikonok. A felhasználói programokban a karakterek és a nézet méretének megnagyobbításával komoly segítséget tudunk nyújtani a hátrányos helyzetű felhasználók számára. A webböngészők esetén a karakterméret helyes megválasztása révén megkönnyíthetjük a navigálást.

Multivox 4

Magyar fejlesztésű program szabad terjesztésű és ingyenesen használható. Kis erőforrás igényű, így a régi számítógépeken is használható. A program kizárólag eredeti formájában használható. Idősebbeknek vagy szemüvegeseknek – akiknek könnyen fárad el a szeme – jó szolgálatot tehet a szoftver azzal, hogy felolvassa a dokumentumot, ezzel is kímélve szemüket. Alkalmazható a beszédre képtelen emberek számára is, biztosíthatja a kommunikáció lehetőségét akár egy PDA-ra fellelőítve is.

SpeakBoard

A szoftverek használata mind a látássérültek, mind a beszédükben akadályozott felhasználók számára támogatást nyújt az információszerzés folyamatában. De jó segédeszköz lehet a hallás után könnyebben tanuló emberek számára is. A kis könyvtárak is eredményesen használhatják az esélyegyenlőség kialakítása vagy növelése érdekében.

Hírmondó program

Az internetes oldalak felolvasásához elég az ingyenesen beszerezhető Hírmondó nevű felolvasó szoftver is. A vizuális információk, grafikonok, képelemekkel telített weboldalak értelmezése gyakran meghaladja mind a képernyőolvasó programokat, mind egy látássérült átlagfelhasználó szaktudását. Ennek kiküszöbölésére nyújt hatékony megoldást ez a szoftver. A program jelentősen elősegíti a látássérültek számára a társadalomba való integrálódást. Szívesen használják főiskolai hallgatók is a vizsgaidőszakban, mivel a szoftver jó segédeszköz lehet a hallás után könnyebben tanulóknak számára is. A kis könyvtárak is használhatják az esélyegyenlőség növelése érdekében. A beszédre képtelen emberek számára egy felolvasó szoftver segítségével a kommunikáció is lehetséges. A nem látó emberek számára a felolvasó szoftver nyújthat támogatást az interneten fellelhető e-könyvek felolvasására.

A kezelői felület személyre szabható, billentyűkombinációk segítik a gyors használatot. A programmal az OSZK Magyar Elektronikus Könyvtárban található digitalizált könyvek könnyedén olvashatók.

Braille-billentyűzet

A nem látó emberek számára elengedhetetlenül fontos szerepet tölt be a Braille billentyűzet, amit vagy a hagyományos billentyűzet helyére kell a PS2 portra csatlakoztatni, vagy egyszerre is alkalmazható a hagyományos billentyűzettel. A nem látó felhasználó a speciális billentyűk segítségével a teljes betűkészletet és vezérlőgombot felhasználva az ABC teljes készletét elő tudja állítani, ezzel teljesen egyenértékűvé válik a hagyományos billentyűvel.

Braille-nyomtató

Ezzel lehetőséget kap a nem látó ember saját dokumentum kinyomtatására. A nyomtatás lehetséges Braille-grafikus, illetve Braille-karakteres üzemmódban is. A nyomtatás sokkal időigényesebb és zajosabb, mint a hagyományos nyomtatónál tapasztalhatjuk. A nyomtató elején Braille-frással jelölték a gombokat, így a nem látó felhasználók is könnyedén képesek használni akár önállóan is. Célszerű hangszigetelt dobozban használni nyílt térben, mert a zaj a többi olvasó számára zavaró lehet. A grafikus nyomtatáshoz a számítógépeken futó képkonvertáló programot kell feltelepíteni a térképek, geometriai ábrák megjelenítéséhez.

A tanulásban és a munkában egyaránt komoly segítséget jelenthet.

MAGic képernyő nagyító

Használatával a monitoron megjelenő ikonok, képek, szövegek felnagyíthatók. A monitoron végigpásztázva az alig látó felhasználó is képes lesz feltérképezni a monitoron található gombokat, ikonokat.

FreeOCR

A beszkenelt szöveges dokumentumokat (amelyek OCR-szoftver nélkül csak képként lennének eltárolhatóak) értelmezi és szerkeszthető szöveges-dokumentummá alakítja a szoftver. A szövegfelismerő és -felolvasó szoftverek segítségével a könyvtárosok is képesek hangoskönyveket készíteni, egy karakterfelismerő program segítségével szkennelrel digitalizálva a dokumentumot, majd egy felolvasó szoftver segítségével hanggá alakítva. Speciális billentyű és egér használatával, valamint billentyűkombinációk segítségével is megkönnyíthetjük a gyengénlátók munkáját. Azoknak az olvasni vágyó idős embereknek házhoz szállíthatók a könyvek, akik nem tudnak bejönni a könyvtárba. Az e-könyvek előretörésével megjelentek az e-könyvtárak, ami újabb lehetőséget nyitott az otthonukban maradni kényszerült emberek számára, hiszen az internet segítségével a távolság leküzdhető, így kényelmesen, otthonunkból tudunk böngészni és felolvasatni az általunk kiválasztott könyvet a számítógép segítségével.

* * *

A technikai eszközök megjelentek, de csak képzett felhasználók tudják kiaknázni a bennük rejlő lehetőségeket. Vakbarát ECDL oktatóanyagok állnak rendelkezésre, amiből könnyedén megtanulhatják a nem látó embertársaink is azokat a számítástechnikai alapismereteket, amelyek révén képessé válhatnak a szabadabb és könnyebb információszerzésre, tanulásra, munkára vagy szórakozásra.

A környezet tudatos átalakítása és a technikai fejlesztés nem csupán pénzkérdés, hiszen tucatnyi ingyenes program áll rendelkezésünkre, amivel az esélyegyenlőség megteremthető, a komfortérzet növelhető a fogyatékkal élők számára.

IRODALOM

http://www.egyenlobanasmod.hu/index.php?g=hirek/TTaf_200610.htm

<http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=1052&articleID=5785&ctag=articlelist&iid=1>

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Akad%C3%A1lymentes%C3%ADt%C3%A9s>

<http://www.akadalymentesites-lift.hu/epuletek-akadalymentesitese-7wc.htm>

<http://www.thecre.com/fedlaw/legal6.htm>

<http://www.insidehighered.com/news/2009/07/30/google>

<http://www.eeoc.gov/policy/ada.html>

<http://fogyatekkalelek.freeblog.hu/>

<http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=1301>

Szabó László István